

УДК 374.7(4)

© Бочарова О. А., Каліна К. Є., Штефан Л. А. 2018

<https://orcid.org/0000-0001-8415-3925>

<https://orcid.org/0000-0002-4252-7690>

<https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>

<http://doi.org/10.5281/zenodo.2620549>

О.А. Бочарова, К.Є. Каліна, Л.А. Штефан

РОЛЬ ЦІННОСТЕЙ У ФОРМУВАННІ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТИРІВ МОЛОДОГО ПОКОЛІННЯ: ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Трансформаційні процеси сучасного суспільства, яких зазнають усі сфери людського життя, висувають глобальну проблему, яка характеризується різноманітністю, багатомірністю та невпевненістю у завтрашньому дні. Наслідки цих змін особливо гостро відчуває молоде покоління, оскільки саме воно є свідком переходу від стабільності до дійсності, фундаментальною засадою якої є переживання амбівалентності. Проблеми, пов'язані зі вступом у доросле життя підштовхують молодих людей до вибору: прийняти або, навпаки, проігнорувати цінності сучасного суспільства.

Цінності відіграють важливу роль у житті, оскільки створюють моральну основу, яка дозволяє логічно мислити, впливати на вибір майбутнього та толерантно ставитися до інших людей. До того ж, цінності є одним із основних чинників, що формують якість життя людини.

Мета статті полягає у тому, щоб на основі вивчення праць зарубіжних дослідників з психології, соціології та культурології висвітлити суть понять: «цінності», «якість життя», «система цінностей» та визначити роль цінностей у формуванні життєвих орієнтирів молодого покоління.

У процесі дослідження використано: загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення) з метою вивчення педагогічної, соціологічної та культурологічної літератури, яка висвітлює досліджувану проблему; конкретно-наукові методи: ретроспективний та описово-аналітичний – для пошуку й обробки джерел, систематизації та представлення подій; системно-структурний – з метою характеристики цінностей у формуванні життєвих орієнтирів молодого покоління.

Авторами представлено класифікацію цінностей, що враховує інтереси, переконання, потреби, прагнення та цілі людини.

Ключові слова: *молодь, цінності, якість життя, система цінностей, цілі людини.*

Bocharova O. A., Kalina K. Ye., Shtefan L. A. The role of values in the formation of life events in the young generation: foreign experience. The

transformational processes of a modern society, which undergo all spheres of human life, constitute a global problem characterized by heterogeneity, multidimensionality and uncertainty in the future. The consequences of these changes are particularly acute in the young generation, being a witness to the transition from stability to reality, the fundamental basis of which is the experience of ambivalence. The problems associated with entry into adulthood push young people to choose: to accept or vice versa, to ignore the values of modern society. Values play an important role in life, because they create the moral basis of a person, which allows thinking logically, to influence the choice of the future and tolerates other people. In addition, values are one of the main factors shaping the quality of human life.

The article reveals the meaning of such concepts as: "values", "system of values" and "quality of life" from the point of view of psychology, sociology and culture. Although there is no single definition of "value", however, in most cases, values can be considered subjectively when their evaluation depends on a particular person, or objectively, when the attitude to values is the result of the views and beliefs of a group of people. In addition, values stimulate and shape human consciousness, motivate activity, affect the activity goals, integrate people, and unite societies. In a democratic society, the choice of values is the issue of people's free choice, which means a change of views and beliefs. The higher the level of education of the population, the greater the chances of forming an appropriate attitude to values.

In the process of research, general scientific methods were used such as (analysis, synthesis, comparison, comparison, generalization) for the purpose of studying pedagogical, sociological and cultural literature, which highlights the problem under study; specific scientific methods: retrospective and descriptive-analytical - for the search and processing of sources, systematization and presentation of events; systemic and structural in order to characterize values in the formation of vital reference points of the younger generation.

The author presents the classification of values that takes into account interests, beliefs, needs, aspirations and goals of the person.

Key words: *values, young persons, quality of life, system of values, goals of the person.*

Вступ. Свідомість – це найвища форма розвитку психіки, яка вирізняє людину від решти живих істот. Глибинними й відносно постійними компонентами суспільної свідомості є цінності та ціннісні орієнтації. Це означає, що думка й вчинки людини залежить від світу її цінностей, що впливають на емоції, спосіб відчуття різних подій та реакції на них. Тобто, людина як у повсякденному житті, так і в надзвичайних ситуаціях може змінити думку, переоцінити явища, прийняти інше рішення та зробити інший

вибір. Цінності є «моральною основою» логічного мислення, адекватної поведінки. Трансформаційні процеси сучасного суспільства, яких зазнають усі сфери людського життя становлять глобальну проблему, яка характеризується різноманітністю, багатомірністю процесів та невпевненістю у завтрашньому дні. Наслідки цих змін особливо гостро відчуває молоде покоління, оскільки саме воно є свідком переходу від стабільності до дійсності, фундаментальною засадою якої є переживання амбівалентності. Молодь стає свідомим та активним членом суспільства, творцем, виробником та споживачем продуктів сучасності. Маючи багато проблем, пов'язаних із вступом у доросле життя, молоді люди мають зробити свій вибір. Як це не парадоксально звучить, але процеси глобалізації є для молоді не лише можливістю для розвитку, а й джерелом загроз. Однак, завдяки своїй гнучкості молоді людини більш швидко адаптуються до вимог сучасного світу, ніж дорослі. Життя у багатовимірній реальності надає людині різні можливості для розвитку. З широкого спектру варіантів, які пропонує реальність, людина сама будує своє майбутнє, сама визначає свій власний простір, сама обирає конкретні життєві орієнтири. Процес переходу від молодості до дорослості, від навчання до ринку праці є дуже важливим у житті кожної молодої людини. Саме в цей момент відбувається переоцінка цінностей, прийняття чи ігнорування норм та правил життя.

Питання цінностей та якості життя є предметом досліджень як українських, так і зарубіжних науковців. Суттєвий внесок у розвиток цієї проблеми зробили: М. Єфімова, Л. Удотова, Б. Хіспанська (B. Hiszpańska), Г. Клошка (G. Kloska), Р. Мац-Шилар (R. Mac-Szytar), Є. Пултужницький (J. Pólturzycki), Я. Пузиніна (J. Puzynina), С. Скрипеч (S. Skrzypiec), Т. Струзік (T. Strózik), А. Сулек (A. Sułek), Я. Щепанський (J. Szczepański), М. Шиманський (M. Szymański), Б. Штумська (B. Sztumska), Я. Штумський (J. Sztumski), А. Завішлак (A. Zawislak), Ч. Валеса (Cz. Walesa).

Незважаючи на значну кількість публікацій, присвячених проблемі цінностей та їх ролі у житті людини, не до кінця дослідженими залишаються

питання впливу цінностей на становлення й формування світогляду та життєвої позиції молодих людей.

Мета та завдання. На основі вивчення праць зарубіжних дослідників висвітлити суть понять: «цінності», «якість життя», «система цінностей» та визначити роль цінностей у формуванні життєвих орієнтирів молодого покоління.

Методи дослідження. У процесі дослідження використано загальнонаукові методи (аналіз, синтез, порівняння, зіставлення, узагальнення) з метою вивчення педагогічної, соціологічної та культурологічної літератури, яка висвітлює досліджувану проблему; конкретно-наукові методи: ретроспективний та описово-аналітичний – для пошуку й обробки джерел, систематизації та представлення подій; системно-структурний – з метою характеристики цінностей у формуванні життєвих орієнтирів молодого покоління.

Результати. Оцінка подій, ситуацій, поведінки стала вже людською звичкою, яка формується ще у дитинстві, коли цінності і сенс життя запропоновані родиною сприймаються як щось буденне. Дитина свідомо чи ні сприймає певні засади та норми поведінки, які панують у її родині. До 12 року цінності і сенс життя мають гетерономний характер, оскільки запропоновані авторитетними особами, частіше батьками. Від 12 років у свідомості дитині відбувається формування певних цінностей й розуміння сенсу життя. У 18 років завдяки цінностям, які вже мають автентичний характер, формується свідомість людини (Walesa, 1999).

Молодість як фаза, як один із етапів біологічного циклу має природний характер. Конкретні вікові межі та пов'язані з нею соціальний статус і соціально-психологічні особливості мають соціально-історичну природу і залежать від суспільного ладу, культури та розвитку суспільства. У більшості випадків, молодим людям притаманна, так би мовити, псевдо самостійність (дорослість). Вони практично не мають обов'язків та зобов'язань, що не змушує їх до стабільного життя. На думку польського педагога Т. Строжик,

«молодь характеризується мобільністю, наявністю авторитетів, відкритістю до нових задумів. Молода генерація є природним ... капіталом кожного суспільства, і водночас, своєрідним барометром, виразником думки значної частини суспільства» (Strózik, 2014).

Люди завжди усвідомлюють, що є добре, а що зле, що є варте, а що ні, до чого необхідно прагнути, а чого доцільно уникати. Кожна людина надає цінностям різну значимість. Щастя, задоволення та спокій досягаються при дотриманні певних цінностей, які людина вважає важливими для себе. Насамперед, це стосується періоду, коли молодь намагається влаштувати власне життя, іноді всупереч певним цінностям. Як істота розумна, людина завжди ставить питання про доцільність свого вибору, цінність слів і вчинків, про вічні істини добра та зла. Досвід терпіння, страти, кривди, непорозуміння, різного роду, загрози призводять до конфронтації людини з системою цінностей. Дуже часто людина переосмислює не лише цінності, а й своє життя. Такий досвід є розповсюдженим явищем і досить болючим, але необхідним для розвитку особистості. Цінності виконують роль стабілізатора суспільного життя. Вони дозволяють людині орієнтуватися в реальному світі, оцінювати діяльність, приймати рішення та робити конкретний вибір, а найголовніше – взаємодіяти. Ці процеси взаємодоповнюють один одного, створюючи складну систему оцінки. До того ж, джерел виникнення цінностей дуже багато. Людина живе у певному місці, часі, піддається різним впливам і сама формує, сприймає певні цінності. Кожне явище (добре чи зле) може стати цінністю для людини, формуючи її внутрішній і зовнішній світ та її особистість.

Єдиного підходу до визначення суті поняття «цінність» не існує, що ускладнює аналіз цього терміну. Надання точного визначення є досить непростим завданням, оскільки у цьому питанні немає повної згоди серед науковців. До основних цінностей можна віднести: трансцендентні (сакральні, релігійні); традиційні: естетичні, моральні, пізнавальні й життєві; та нетрадиційні: соціально-моральні, психологічні й фізіологічні.

З економічної точки зору «цінності» означають «велику суму грошей або велику кількість товарів, в аксіологічному значенні – це щось добре, або в якійсь мірі є добрим» (Puzynina, 2014). У соціології цей термін означає «ідею», реальний або уявний предмет, який людина сприймає або ні, приписуючи йому важливу роль у своєму життю (Szczepański, 1967). «Цінність – це відкрите або приховане уявлення про те, чому потрібно віддавати перевагу, уявлення, яке впливає на вибір можливих способів, вчинків чи дій» (Puzynina, 2014).

Згідно з поглядами польської дослідниці Я. Пузиніної (J. Puzynina), «добре є те, що ми бажаємо, щоб воно було добрим, погане є те, що ми хочемо, щоб воно було поганим» (Puzynina, 2014). Тобто, все залежить від самої людини, її моралі та світогляду. На думку польського педагога Я. Пултужицького (J. Półturzycki), «цінності задовольняють потреби людини, мотивують її до різних видів діяльності. Вони існують об'єктивно, незалежно від потреб та мотивів людської діяльності, формують свідомість особистості та спрямовують її на досягнення цілей» (Półturzycki, 2014). Отже, цінності можна розглядати суб'єктивно, коли їх значення і оцінка залежить від конкретної людини, або об'єктивно, коли ставлення до цінностей виходить за межі того, що відчуває людина, тобто є результатом поглядів та переконань групи.

У соціології існують дві теорії цінностей. Дж. Дьюї і Е. Дюркгейм належали до прихильників-суб'єктивістів. На їх думку, цінності є певним психічним явищем людини, які разом із смертю зникають. Натомість, об'єктивісти (яскравим представником цієї теорії був німецький філософ та соціолог Макс Шелер), сприймають цінності як об'єктивні явища, які характеризують один чи декілька предметів та мають «своїх послідовників та носіїв» (Szumański, 1998). Планування майбутнього та визначення подальших кроків є характерним явищем для людини. «Якщо людина визнає певні цілі більш важливими та більш цінними, ніж інші, вартими їх досягнення, то

йдеться про життєві цінності, що мають для людини істотне значення (Sulek, 1985).

Поняття «система цінностей» має значення для розуміння людської поведінки та процесу виховання. Як стверджує польський дослідник С. Скрипець (S. Skrzypiec), «учитель прагне до того, щоб увага учнів була спрямована на явища, предмети, які мають цінність, оскільки саме вони враховуються при формуванні цілей виховання» (Skrzypiec, 1979). Система цінностей є системою пізнавальних категорій людини, що слугує до опису та оцінки світу. Вона не є універсальною, оскільки кожна людина має свою шкалу цінностей, формується з урахуванням індивідуальних потреб та прагнень людини. Система цінностей визначає суспільно-економічну поведінку людей та є однією з найважливіших теоретичних проблем, пов'язаних з якістю життя людини.

Термін «якість життя» є відносним поняттям в аксіології. Індивідуальна оцінка якості життя відповідає на запитання: до чого ми прагнемо, чого бажаємо досягти. З огляду на це, завданням молоді є створення власної системи цінностей. Мова йде про те, які цінності є фундаментальними для молоді людини. Створення власної системи цінностей полягає в отриманні знань і досвіду з різних галузей та самостійного формування системи моральних цінностей, яка є показником поведінки у дорослому житті.

Таким чином, цінності є одним із основних чинників, що формують якість життя людини. Категорія «якість життя», як важливе дослідницьке завдання міждисциплінарного характеру є також предметом вивчення багатьох наукових дисциплін. Учені використовують різні методи, техніки та інструменти, що специфічні для конкретної дисципліни. Концепція якості життя виникла на початку 60-х – 70-х рр. ХХ століття, як альтернатива концепції соціального добробуту. У цей період спостерігається підвищений інтерес науковців до неекономічних чинників. Якість життя розглядається з двох точок зору: об'єктивної та суб'єктивної. Перша – стосується рівня життя молоді людини (добробут, благополуччя), друга – її психічного стану

(сенс щастя та задоволення від життя, позитивні та негативні емоції). Майже у всіх розвинених країнах світу, на всіх рівнях сьогодні почали обговорюватися питання суспільних витрат. Науковці шукають відповіді на питання: «Чи більше все ще означає краще?» та «Чи кількість не повинна замінюватися якістю?».

Саме сьогодні відбувається переоцінка цінностей, і як наслідок, виникають нові перспективи соціального розвитку в постіндустріальному суспільстві. Реалізація нових напрямів потребувала адекватного переосмислення та визначення пріоритетності проблем, моніторингу та оцінки наслідків дій. На тлі існуючих проблем розпочався пошук відповіді на питання: «Чим є якість життя? та «Як виміряти цю категорію?»

На жаль, єдиного визначення терміну «якість життя» не існує. На думку Л. Удотової, «якість життя – це ступінь відповідності умов і рівня життя науково обґрунтованим нормативам або визначеним стандартам» (Udotova, 2002). М. Єфімова, під якістю життя розуміє задоволеність населення життям з точки зору широкого набору потреб та інтересів (Efimova, 2003).

Вивчення та узагальнення науково-педагогічних джерел свідчить про те, що якість життя розглядається фахівцями в таких вимірах:

- глобальному, пов'язана з екологічними, соціальними та політичними джерелами, такими як права людини;
- зовнішньому, стосується соціально-економічних питань (праця, прибуток, умови проживання);
- міжособистісному (активність в родині, колі друзів);
- особистісному, передбачає урахування фізичних, психічних та духовних аспектів особистості (Zawiślak, 2006).

Зазначені класифікації сфер якості життя людини не охоплюють усіх можливих підходів, які належать до цієї категорії. Слід зазначити, що представлені типології значною мірою збігаються з класифікацією потреб.

Сама якість життя часто визначається як сукупність потреб, які роблять людей щасливими.

Варто звернути увагу на те, що аксіологічні дослідження тлумачать поведінку окремої людини та цілого суспільства завдяки ієрархії системи цінностей. Оцінювання є універсальним процесом, який у безпосередній спосіб впливає на рішення людини. Усі дії людини, її рішення пов'язані з наданням переваги певним цінностям, тобто прагненням до того, що є добре. У період свого розвитку людина реалізується у різних соціальних групах. Кожна з цих груп має певну ієрархію цінностей, визнаних її членами. Дуже часто людина має зробити певний вибір, який суперечить власним цінностям, отриманим ще у дитинстві. Тому нерідко відбувається заміна ієрархії цінностей, що продиктована умовами життя і діяльності людини, соціальними факторами. Не останню роль у цьому процесі має характер людини та її особисті риси.

На думку М. Шиманського (M.J. Szymański), «елементи, що зміцнюють систему цінностей можуть бути різними. Часто вони пов'язані з місцем людини в соціальній структурі, національністю, політичною або ідеологічною свідомістю та релігією» (Szymański, 1998).

Г. Клока (G. Kloska) у книзі «Поняття, теорії та дослідження цінностей в суспільних науках» («Pojęcia, teorie i badania wartości w naukach społecznych») представляє певну ієрархію цінностей, яка була позитивно сприйнята сучасними аксіологами. Зроблена класифікація цінностей враховує інтереси, переконання, потреби, прагнення та цілі людини. Автор розрізняє 5 типів цінностей:

- відносні – важливість цінностей залежить від однієї або групи ознак певного предмету;
- суб'єктивні – цінності ототожнюються з певними якостями та мають суб'єктивний характер;
- стосункові – важливість цінностей визначається на основі ставлення окремих осіб або груп до конкретних предметів;

- інструментальні – акцент робиться на критеріях, стандартах, моделях та правилах поведінки особистості;
- культурні – самостійне визначення цінностей в культурній реальності, без звернення за допомогою до конкретних осіб (Kloska, 1982).

Польський науковець, представник педагогіки культури Ф. Знанецький (F. Znaniecki), першим поєднав теорію поведінки з теорією цінностей. Цінності розглядав з точки зору економіки, політики, аксіології і соціології. На його думку, цінностями є предмети, ідеї, які задовольняють наші потреби. Під цінностями розумів загальний критерій, на основі якого визначаються різні об'єкти, які заслуговують позитивної оцінки.

Цікаву класифікацію цінностей представили польські дослідники Б. Штумська та Є. Штумський (B. Sztumska, J. Sztumski) у книзі «Людина в світі цінностей» («Człowiek w świecie wartości»). Автори поділили цінності на:

- автентичні, що є самоціллю людини; інструментальні – засобом досягнення цілі;
- абстрактні, що існують у свідомості людини; конкретні – матеріальні цінності;
- щоденні, що реалізуються людиною кожного дня;
- постійні, які здаються вічними; ефемерні, тобто тимчасові;
- раціональні, яким можна дати визначення та ірраціональні, які не піддаються жодному тлумаченню (Sztumska, 2002).

Сьогоднішня культура віддає перевагу гедонізму, наслідки якого полягають у сприйнятті свободи без певних моральних зобов'язань. Усвідомлена свобода, яка, звичайно, є цінністю, може перетворитися на анархію. Прагнення до абсолютної толерантності, яка переважає в окремих суспільствах, призводить до відмови від власної системи цінностей. До того ж, неспроможність самореалізації в суспільстві, нехтування певними цінностями призводить до соціальної маргіналізації та депресії, конфліктів з

совістю, втрати міри при оцінці фактів. Про це зазначає Б. Хіспанська (B. Hiszpańska) у книзі «Допоможи молоді віднайти цінності та ідеали» («Pomóż młodzieży znaleźć wartości, drogowskazy»). «Прийняття окремих цінностей, – пише автор, – допомагає людині зрозуміти певні речі. Це стосується причинних, генетичних чи функціональних зв'язків не тільки між природними явищами, а й суспільними. Зрозуміти останні допомагають моральні цінності» (Hiszpańska, 1994). Людина відкриває цінності, вона живе ними. Цінності є предметом прагнень і досягнень.

Обговорення. Проведене дослідження підтверджу погляди зарубіжних науковців (Б. Хіспанська (B. Hiszpańska), Г. Клооска (G. Kloska), Р. Мац-Шилар (R. Mac-Szylar), Є. Пултужницький (J. Pólturzycki), Я. Пузиніна (J. Puzynina), С. Скрипець (S. Skrzypiec), Т. Струзік (T. Strózik), А. Сулек (A. Sułek), Я. Щепанський (J. Szczepański), М. Шиманський (M. Szymański), Б. Штумська (B. Sztumska), Я. Штумський (J. Sztumski) та ін.) на суть понять: «цінності», «якість життя», «система цінностей» та визначення ролі цінностей у формуванні життєвих орієнтирів молодого покоління.

Висновки. Отже, цінності в житті молодого покоління формують його думки, погляди, норми, правила поведінки, створюючи цілісну систему, завдяки якій людина може досягти успіху в особистому житті та своїй професійній діяльності. Система цінностей впливає на повсякденне життя молоді людини, вибір її майбутнього та ставлення до інших людей. Цінності стимулюють та формують людську свідомість, мотивують до активності, впливають на життєві цілі, а також інтегрують людей і об'єднують суспільства. У демократичному суспільстві вибір цінностей є питанням вільного вибору людей, що означає зміну поглядів та переконань. Чим більш високий рівень освіти населення, тим більші шанси на формування у молодого покоління відповідного ставлення до цінностей.

ЛІТЕРАТУРА:

Hiszpańska B. Pomóż młodzieży znaleźć wartości – drogowskazy. Warszawa : Instytut Badań Edukacyjnych, 1994. 184 s.

- Kłoska G. Pojęcia, teorie i badania wartości w naukach społecznych. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Instytut Filozofii i Socjologii, 1982. 175 s.
- Mac-Szytar R. Wartości i obawy życiowe młodzieży akademickiej. *Jagiellońskie Studia Socjologiczne*. 2014. nr. 3. S. 159-171.
- Półturzycki J. *Dydaktyka dla nauczycieli*. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek, 2014. 322 s.
- Puzynina J. Kłopoty z nazwami wartości (i wartościami). *Etnolingwistyka*. 2014. nr. 26. S. 7-20.
- Skrzypiec S. Kształtowanie postaw dzieci i młodzieży wobec pracy zawodowej. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne, 1979. 206 s.
- Strózik T. System wartości a ocena jakości życia młodzieży akademickiej w świetle badań ankietowych studentów uczelni Poznani. *Studia Oeconomika Posnanienska*. 2014. nr. n 2 (263). S. 5-23.
- Sulek A. Przemiany wartości życiowych młodzieży polskiej. Wyniki badań – obserwacje – spekulacje, [w:] *Młoda inteligencja w społeczeństwie socjalistycznym*, Warszawa: Studencka Oficyna Wydawnicza ZSP „Alma-Press”, 1985. 293 s.
- Szczepański J. Elementarne pojęcia socjologii. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN, 1967. 267 s.
- Szymański M. Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy. Warszawa: IBE, 1998. 159 s.
- Sztumska B. Człowiek w świecie wartości. Katowice: Wydaw. Naukowe i Artystyczne
- Walesa Cz. Rozwój wartości i sensu życia, [w:] *Człowiek – wartości – sens*. Studia z psychologii egzystencji. Logoteoria i nooteoria, Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL, 1999. 419 s.
- Zawiślak A. Koncepcja jakości życia osób z upośledzeniem umysłowym w niektórych współczesnych ujęciach teoretycznych, *Jakość życia a niepełnosprawność*, Wyd. UMCS w Lublinie, Lublin 2006, s. 150-151.
- Ефимова М., Бычкова С. Социальная статистика М. : Финансы и статистика, 2003. С. 46.
- Удотова Л. Социальная статистика. К. : КНЕУ, 2002. С. 240.

REFERENCES

- Efimova, M. (2003). *Socialna statistika* [Social statistics]. Moskov: Finansy i statystyka. (in Russian).
- Udotova, L. (2002). *Socialna statistika* [Social statistics]. Kyiv: KHEU. (in Ukrainian).
- Hiszpańska, B. (1994). *Pomóż młodzieży znaleźć wartości – drogowskazy* [Help youth to find values]. Warszawa : Instytut Badań Edukacyjnych. (in Polish).
- Kłoska, G. (1982). *Pojęcia, teorie i badania wartości w naukach społecznych* [Concept, theory and research of values in social sciences]. Warszawa: Polska Akademia Nauk. Instytut Filozofii i Socjologii. (in Polish).
- Mac-Szytar, R. (2014). Wartości i obawy życiowe młodzieży akademickiej [Value and vital difficulties of student youth]. *Jagiellońskie Studia Socjologiczne*. nr. 3. – S. 159-171. (in Polish).
- Półturzycki, J. (2014). *Dydaktyka dla nauczycieli* [Didactics for teachers]. Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek. (in Polish).
- Puzynina, J. (2014). Kłopoty z nazwami wartości (i wartościami) [Problems with title value (values)]. *Etnolingwistyka*. nr. 26. S. 7-20. (in Polish).
- Skrzypiec, S. (1979). *Kształtowanie postaw dzieci i młodzieży wobec pracy zawodowej* [Attitude of children and youth to trade]. Warszawa : Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne. (in Polish).
- Strózik, T. (2014) System wartości a ocena jakości życia młodzieży akademickiej w świetle badań ankietowych studentów uczelni Poznani. [The system of values and quality estimate of the life of student youth on the grounds of the answers of students of higher educational establishments of Poznan]. *Studia Oeconomika Posnanienska*. nr. n 2 (263). S. 5-23. (in Polish).
- Sulek, A. (1985). *Przemiany wartości życiowych młodzieży polskiej. Wyniki badań – obserwacje – spekulacje* [Transformation of vital values of Polish youth. Results of researches – supervision – conclusions]. [w:] *Młoda inteligencja w społeczeństwie socjalistycznym*, Warszawa: Studencka Oficyna Wydawnicza ZSP „Alma-Press”.(in Polish).

- Szczepański, J. (1967). *Elementarne pojęcia socjologii* [Elementary sociology concepts]. Warszawa: Wyd. Naukowe PWN. (in Polish).
- Szymański, M. (1998). *Młodzież wobec wartości. Próba diagnozy* [Youth and value]. Warszawa: IBE, 1998. (in Polish).
- Sztumska, B. (2002). *Człowiek w świecie wartości* [Person in the world of values]. Katowice: Wydaw. Naukowe i Artystyczne GNOME. (in Polish).
- Zawiślak, A. (2006). *Koncepcja jakości życia osób z upośledzeniem umysłowym w niektórych współczesnych ujęciach teoretycznych* [Theoretical conceptions of quality of the life it is mentally retarded of the people in modern conceptions], w: A. Bujanowska, A. Lewicka, Z. Palak (red.), *Jakość życia a niepełnosprawność*, Wyd. UMCS w Lublinie, Lublin. (in Polish).
- Walesa, Cz. (1999). *Rozwój wartości i sensu życia* [Development of values and meaning of the life]. [w:] *Człowiek – wartości – sens. Studia z psychologii egzystencji. Logoteoria i nooteoria*. Lublin: Redakcja Wydawnictw KUL. (in Polish).

Інформація про авторів:

Бочарова Олена Анатоліївна: ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8415-3925>;

доктор педагогічних наук, проф. Факультету психології та гуманітарних наук; Краківська Академія ім. Анджея Фрича Моджевського, вул. Густава Херлінга-Грудзинського, 1, м. Краків, Польща 30705.

e-mail: lena.botcharova@gmail.com

Каліна Катерина Євгенівна: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4252-7690>;

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166

e-mail: kalinahnpu@gmail.com

Штефан Людмила Андріївна: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>;

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри історії педагогіки і порівняльної педагогіки, Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди, вул. Валентинівська, 2, м. Харків, Україна 61166

e-mail: valeriy.61.sh@gmail.com

Information about the authors:

Bocharova Olena Anatoliyivna: ORCID:

<https://orcid.org/0000-0001-8415-3925>;

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Faculty of Psychology and Humanities Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University, Gustava Herlynga-Grudzynskiego, 1, Krakow, Poland 30705.

e-mail: lena.botcharova@gmail.com

Kalina Kateryna Yevheniivna: ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4252-7690>;

PhD in Pedagogy, Docent, Associate Professor of History of Pedagogy and Comparative Pedagogy Department, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166

e-mail: kalinahnpu@gmail.com

Shtefan Liudmyla Andriivna: ORCID:

<https://orcid.org/0000-0002-6281-980X>; Dr.

hab. in Pedagogy, Professor, the Head of History of Pedagogy and Comparative Pedagogy Department, H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University, Valentynivska street, 2, Kharkiv, Ukraine 61166

e-mail: valeriy.61.sh@gmail.com

Цитуйте цю статтю як: Бочарова О.А., Каліна К.Є., Штефан Л.А. Роль цінностей у формуванні життєвих орієнтирів молодого покоління: зарубіжний досвід. Теорія та методика навчання та виховання. 2018. № 45. С. 20-32. <http://doi.org/10.5281/zenodo.2620549>

Дата надходження статті до редакції: 26.10.2018

Стаття прийнята до друку: 08.11.2018